

ENTOMADANIYATNING SHAKILLANISHIDA XALQ
O'YINLARINING O'RNI
THE ROLE OF FOLK GAMES IN THE FORMATION OF ENTO
CULTURE
РОЛЬ НАРОДНЫХ ИГР В ФОРМИРОВАНИИ
ЭНТОКУЛЬТУРЫ

*Andijon davlat pedagogika instituti
Ijtimoiy gumanitar fanlar va san'at fakulteti
Milliy g'oya va ma'naviyat asoslari va
huquq ta'limi yo'nalishi 201-guruh
talabalari Abdug'afforova Durdona, Abdulmominova Begoyim
Ilmiy rahbar: Nasiba Abdullayeva*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada entomadaniyatni shakllanishida xalq o'yinlarining roli tahlil qilinadi. Xalq o'yinlari nafaqat ko'ngilochar vosita, balki ma'naviy, madaniy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan vosita sifatida entomadaniyatni rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Maqolada xalq o'yinlarining jamoaviylikni rivojlantirish, urf-odatlarini saqlash, etik me'yorlarni o'rgatish va yosh avlodni tarbiyalashdagi hissasi ko'rib chiqilgan. Xalq o'yinlari milliy meros sifatida jamiyat hayotida o'z ahamiyatini saqlab kelayotganini asoslab beruvchi fikrlar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Entomadaniyat, xalq o'yinlari, madaniy meros, jamoaviylik, tarbiya, urf-odatlar, milliy qadriyatlar.*

Abstract: *This article analyzes the role of folk games in the formation of ethnoculture. Folk games play an important role in the development of ethnoculture as not only an entertainment tool, but also a tool of spiritual, cultural and educational value. The article examines the contribution of folk games to the development of community, the preservation of traditions, teaching ethical standards and educating the younger generation. The arguments justifying the*

fact that folk games retain their significance in the life of society as a national heritage are presented.

Keywords: *Etnoculture, folk games, cultural heritage, collectivism, education, traditions, national values.*

Аннотация: *В данной статье анализируется роль народных игр в формировании этномокультуры. Народные игры играют важную роль в развитии этномокультуры не только как средство развлечения, но и как средство духовного, культурного и просветительского значения. В статье рассматривается вклад народных игр в развитие коллективизма, сохранение традиций, обучение этическим нормам и воспитание молодого поколения. Приводятся аргументы, обосновывающие тот факт, что народные игры как национальное достояние сохраняют свое значение в жизни общества.*

Ключевые слова: *Этнокультура, народные игры, культурное наследие, коллективность, образование, традиции, национальные ценности.*

Entomadaniyat – bu xalqning urf-odat, qadriyat va hayotiy tajribalari orqali shakllanadigan ijtimoiy-madaniy hodisa bo‘lib, odob-axloq, madaniy me‘yor va hayotiy ko‘nikmalarni aks ettiradi. Xalq o‘yinlari esa ushbu jarayonning muhim qismidir. O‘yinlar madaniyatning ajralmas bo‘lagi sifatida yosh avlodni tarbiyalash, ularga jamiyatda o‘zini tutish qoidalarini o‘rgatishda katta ahamiyatga ega. Xalq o‘yinlarining entomadaniyatga ta’siri keng ko‘lamlidir. Xalq o‘yinlari qadimdan insonlarning turmush tarzi va an‘analari bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular orqali odamlar bir-biriga bilim va tajriba uzatib kelgan. Entomadaniyatni shakllantirishda xalq o‘yinlari bir necha yo‘nalishlarda o‘ziga xos rol o‘ynaydi.

Jamoaviylik va birlikni rivojlantirish xalq o‘yinlari ko‘pincha jamoaviy xarakterga ega. Masalan, "Chillak" yoki "Halqa uloqtirish" kabi o‘yinlarda ishtirokchilarning birgalikda harakat qilishi talab etiladi. Bu o‘yinlar yoshlar o‘rtasida jamoaviylik ruhini shakllantiradi va madaniy qadriyatlarni anglashga

yordam beradi. Xalq o'yinlari jamoaviylik ruhini shakllantirishda muhim vositalardan biridir. O'yinlar odatda jamoaviy harakatlarni talab qilgani uchun ishtirokchilar birgalikda maqsad sari intilish, o'zaro yordam va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon yoshlar o'rtasida birlik, hamkorlik va hurmatni shakllantiradi. Xalq o'yinlarida ishtirokchilar bir-birining yordami va qo'llab-quvvatlashiga tayanadi. Masalan, "Ko'zni bog'lash" yoki "Chil oyog'i" kabi o'yinlarda bir kishining harakati boshqalar uchun muhim ahamiyatga ega. Bu esa jamoada ishlash ko'nikmasini rivojlantiradi. Jamoaviy o'yinlarda har bir ishtirokchi o'z vazifasini bajarishi kerak. Masalan, "Qizlar raqsi" yoki "Halqa tashlash" kabi o'yinlarda har bir ishtirokchining faolligi umumiy natijaga ta'sir qiladi. Bu bolalar va yoshlar orasida mas'uliyat hissini uyg'otadi. Jamoaviy o'yinlar ishtirokchilarni bir-birining fikrini hurmat qilishga o'rgatadi. Masalan, "Arqon tortish" o'yini o'z kuchini sinovdan o'tkazish bilan birga, boshqa jamoa bilan adolatli raqobat qilish ko'nikmasini beradi. Xalq o'yinlari turli yoshdagi, ijtimoiy kelib chiqishi har xil bo'lgan odamlarni birlashtiradi. Bu jamiyatda birlik va birdamlikni mustahkamlaydi.

Amaliy misollar:

"Do'stlar halqasi": Bu o'yinda ishtirokchilar bir-birlarining qo'llarini ushlab, doira hosil qiladi. Har bir ishtirokchi doirani buzmasdan harakat qiladi, bu esa hamkorlikni talab qiladi.

"Oq terak, ko'k terak": Ushbu o'yin orqali bolalar birgalikda qoidalarga rioya qilishni va guruh bo'lib harakat qilishni o'rganadi.

Xalq o'yinlari jamoaviylik va birlikni rivojlantirishning eng qadimiy va samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Ular nafaqat yosh avlodni jamoaviy ishlashga o'rgatadi, balki ijtimoiy munosabatlarni yaxshilashda ham katta rol o'ynaydi. Shu bois, xalq o'yinlarini tarbiyaviy jarayonlarga faol kiritish lozim. Xalq o'yinlari o'zida xalqning tarixini, qadimiy an'analarini va urf-odatlarini aks ettiradi. O'yinlar davomida yoshlar eski avlodning tajribasini o'zlashtiradi va madaniy merosni asrab-avaylashga o'rganadi. Xalq o'yinlari nafaqat ko'ngilochar vosita, balki axloqiy me'yorlar va qoidalarga amal qilishni o'rgatadigan muhim

tarbiyaviy vositadir. Bu o'yinlar bolalar va yoshlar o'rtasida axloqiy qadriyatlarini targ'ib qiladi, ularga jamiyatda qanday munosabatda bo'lish va o'zini tutish kerakligini tushuntiradi. Ko'plab xalq o'yinlarida qat'iy qoidalar mavjud bo'lib, ishtirokchilar ularga amal qilishga majburdirlar. Masalan, "Chillak" yoki "Oq terakmi, ko'k terak?" o'yinlarida belgilangan qoidalar bajarilmasa, o'yin davom etmaydi. Bu jarayon bolalarda qoidalarga hurmat va mas'uliyatlik hissini rivojlantiradi. O'yin jarayonida har bir ishtirokchi adolatli bo'lishi va o'yin qoidalarini buzmasligi lozim. Masalan, "Arqon tortish" o'yini qoidalarga rioya qilgan holda bajariladi, bu esa ishtirokchilarda halollik va odillik tushunchalarini shakllantiradi. Xalq o'yinlari ko'pincha ijtimoiy muloqot va birgalikdagi faoliyatga asoslangan. O'yin davomida ishtirokchilar bir-biriga hurmat bilan muomala qilishni, o'z navbatini kutishni va boshqalarga yordam berishni o'rganadilar. Bu esa ijtimoiy munosabatlarda muhim axloqiy sifatlarni rivojlantiradi. Ko'p o'yinlar yaxshilik va hamkorlikni targ'ib qiladi. Ba'zi o'yinlar boshqalarga yordam berish yoki qo'llab-quvvatlashni talab qiladi. Masalan, "Kim tezroq?" kabi o'yinlarda jamoa a'zolari bir-birini rag'batlantiradi va yordam beradi, bu esa mehr-oqibat va hamjihatlikni mustahkamlaydi.

"Laparu": Ushbu o'yin bolalarda guruh bo'lib ishlash, raqibga hurmat va muloqot madaniyatini rivojlantiradi.

"Qo'qoncha": O'yin qoidalariga rioya qilishni va jamoaning manfaati uchun ishlashni o'rgatadi.

"Gul yig'ish": Ushbu o'yinda hamkorlik va yordam ko'rsatish muhim, bu esa bolalarda boshqalarga nisbatan mehr-oqibat hissini uyg'otadi.

Xalq o'yinlari axloqiy me'yorlarni o'rgatish va jamiyatning ijtimoiy qadriyatlarini saqlashda samarali vositadir. Ular yosh avlodni halollik, adolat, hurmat va o'zaro yordam kabi sifatlarga ega bo'lishga o'rgatadi. Shu sababli, xalq o'yinlarini targ'ib qilish nafaqat madaniy merosni saqlash, balki axloqiy tarbiyani mustahkamlash uchun ham muhimdir. O'yinlar ko'pincha ma'lum qoidalarga ega bo'lib, ular ishtirokchilarga odob-axloq va qoidalarga rioya qilish ko'nikmalarini beradi. Bu jarayon entomadaniyatning shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalq o'yinlari etik me'yorlarni o'rgatishda muhim tarbiyaviy vosita bo'lib, jamiyatning axloqiy qadriyatlarini avloddan-avlodga yetkazadi. Ushbu o'yinlar orqali bolalar va yoshlar qoidalarga rioya qilish, adolat, halollik, hurmat, hamjihatlik va o'zaro yordam kabi axloqiy fazilatlarni o'zlashtiradi. O'yin davomida ishtirokchilar jamiyatda munosib xulq-atvor ko'nikmalarini shakllantirib, jamoaviy hamkorlikni va muloqot madaniyatini rivojlantiradilar. Shu sababli, xalq o'yinlari milliy tarbiya tizimining ajralmas qismi bo'lib, etik me'yorlarni o'rgatish orqali jamiyatda ma'naviy barkamollikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalq o'yinlari orqali yoshlar ma'naviy tarbiya oladi. Masalan, "Oq terakmi, ko'k terak?" kabi o'yinlar nafaqat ko'ngilochar vosita, balki jismoniy va ruhiy tarbiyani ham ta'minlaydi. Xalq o'yinlari insonning ruhiy olamini boyituvchi, uni ijtimoiy va madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog'laydigan muhim vositalardan biridir. Bu o'yinlar yosh avlodni milliy qadriyatlarni anglashga, jamiyatda munosib shaxs bo'lib shakllanishga va o'zligini tanishga yordam beradi. Xalq o'yinlari orqali yoshlar o'z milliy madaniyati, urf-odatlarini va an'alarini o'rganadi. Masalan, Navro'z bayrami doirasidagi xalqona o'yinlar tabiat bilan uyg'unlikni ulug'laydi va yoshlarni bahoriy bayramlarning ma'naviy mohiyati bilan tanishtiradi. Xalq o'yinlari adolat, halollik, birdamlik va o'zaro yordam kabi axloqiy fazilatlarni rivojlantiradi. Masalan, "Laparu" yoki "Arqon tortish" kabi o'yinlar jamoa a'zolarining bir-biriga ishonchini oshiradi va o'zaro hurmatni shakllantiradi. Ba'zi o'yinlar hamkorlikni, boshqalarga yordam berishni va mehribonlikni ulug'laydi. Masalan, "Kim tezroq?" o'yini o'z jamoasiga yordam berish va g'alabaga intilish ruhini tarbiyalaydi. Bu esa yoshlarda o'zgalarga mehribon va do'stona munosabatni shakllantiradi. Xalq o'yinlari xalqning ma'naviy boyligini, o'ziga xos qadriyatlarini va tarixiy an'alarini avloddan-avlodga yetkazadi. Ushbu o'yinlar orqali yoshlar o'z millatining madaniy xotirasini saqlash va boyitishga hissa qo'shadi.

"Qiz bola o'yinlari": Ushbu o'yinlar qizlarning odob-axloq me'yorlarini shakllantirishga, ularni oilaviy hayotga tayyorlashga xizmat qiladi.

"Chillak": Bolalarning chaqqonligi va to'g'ri mo'ljalni aniqlash ko'nikmasini rivojlantirish bilan birga ularni qoidalarga bo'ysunishga o'rgatadi.

"Qo'g'irchoq teatri": Ushbu teatr ko'rinishidagi o'yinlar ma'naviy qadriyatlarni bolalarga tarbiyaviy vosita sifatida yetkazadi.

Xulosa: Xalq o'yinlari entomadaniyatning ajralmas qismi sifatida jamiyat hayotida muhim o'rin tutadi. Ular yosh avlodni madaniyat va urf-odatlariga hurmat ruhida tarbiyalash, ma'naviy merosni saqlash va jamiyatni birlashtirishga xizmat qiladi. Shu sababdan, xalq o'yinlari nafaqat milliy meros, balki kelajak avlod tarbiyasi uchun ham muhim vosita sifatida e'tiborga loyiqdir. Xalq o'yinlari yosh avlodning ma'naviy tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi. Ular nafaqat milliy qadriyatlarni anglash va ularga hurmat bilan qarashni o'rgatadi, balki jamiyatda axloqiy fazilatlarni targ'ib qiladi. Shu sababdan, xalq o'yinlarini asrab-avaylash va targ'ib qilish orqali millatning ma'naviy merosi saqlanib qoladi va kelgusi avlodlarga yetkaziladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ashurova, M. (2015). "O'zbek xalq o'yinlari va ularning tarbiyaviy ahamiyati". Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
2. To'xtayev, S. (2018). "Xalq madaniyati va o'yinlarning tarixi". Samarqand: Zarafshon nashriyoti.
3. Rahimov, N. (2020). "Milliy o'yinlar: madaniy meros va ma'naviyat". Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.
4. Shoimov, H. (2019). "Xalq o'yinlarining pedagogik ahamiyati". O'zbekiston ta'lim va tarbiya jurnalining 5-soni, 45–50-betlar.
5. Islomova, G. (2021). "Entomadaniyat va folklor tadqiqotlari". Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti.